

УДК 82.09:821.161.2-1Кос:355.01:82'06
DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.44.2.37>

INNOVATION OF MILITARY THEME IN LITERARY-ARTISTIC DISCOURSE OF LINA KOSTENKO (CYCLE OF POEMS "WAR PAINTS WATERCOLORS WITH BLOOD")

НОВАТОРСТВО МІЛІТАРНОЇ ТЕМИ В ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ ЛІНИ КОСТЕНКО (ЦИКЛ ВІРШІВ «ВІЙНА МАЛЮЄ КРОВ'Ю АКВАРЕЛІ»)

Filat T.V.,

orcid.org/0000-0001-5441-7520

Doctor of Philology, Professor,

Head of the Language Training and Humanities Department

Dnipro state medical university

Klymenko I.M.,

orcid.org/0009-0003-1475-1155

Lecturer at the Language Training and Humanities Department

Dnipro State Medical University

The feeling of the inevitability of a war between Ukraine and Russia haunted Lina Kostenko since her youth. It is difficult to say what was decisive in this tragic prediction: a deep analysis of the historical path of Russia, the talent of a scientist and researcher, an understanding of the laws of the Universe, or natural witchcraft, which is certainly inherent in the great poetess and which cannot be overlooked when reading her poetic works.

The military theme is the leading one in Lina Kostenko's work, although traditionally the object of analysis of researchers has been intimate, landscape, philosophical, and civic lyrics. The laconic, multifaceted, and somewhat fragmentary cycle "War Paints Watercolors with Blood", published by the Publishing House "Stary Lev" (Lviv) and the "Nova Polska magazine" (Warsaw), contains eleven poems. Published at the beginning of the war, the chronicle cycle is striking in its brevity and lyrical perfection, which testifies to the poetess' talent and ability to single out the current and painful problems of today that have arisen in society due to the fratricidal war unleashed by Russia with Ukraine. The architectonics of the cycle clearly corresponds to the poetess's intention to highlight the main pressing problems that have arisen as a result of hostile aggression before society.

The article not only analyzes Lina Kostenko's war poems, but also highlights the main themes and problems that have become relevant and attract attention: the war showed the true face of every person («І знову буде видно, ху із ху» [8, p. 307]); the initiator and inspirer of this tragedy was the «маленький сірий чоловічок» [8, p. 307]; only «хворе» society can start a war with a fraternal people («Зміряйте Росії температуру – / у неї біла гарячка. / Поставте діагноз – у неї параноя» [8, p. 309]); the cynicism and hypocrisy of the Russian government and church («Вона (russia – T.F., I.K.) хреститься на ікони, а бомбить церкви й кладовища. / Її священники благословляють убивць» [8, p. 309]); the great suffering of the Ukrainian people, who were left without homes («Вернулись люди – а немає стін. / Пройшла орда, жорстока і запекла» [8, p. 311]), the undying optimism of the Ukrainian people, who believe in Victory and their happy future («зацвітуть морелі, / і облетять, як сон кореневищ», «якийсь тюльпанчик раптом проросте» [8, p. 309], «І встає з руїн / Сивий Янгол українського пекла» [8, p. 311]).

The war cycle "War paints watercolors with blood" is internally systematized and permeated with the patriotic idea of the invincibility of the Ukrainian people, to whom «Господь... сил подвоїв і потроїв», who «здолав усе, подужав заброд» and became «нацією героїв» [8, p. 311].

Key words: cycle-chronicle, architectonics, concept of universal evil, poem-prediction, allusion, generalized image, temporal framing, reminiscence, metaphorical comprehension.

Відчуття неминучості війни України з росією переслідувало Ліну Костенко з юнацьких років. Складно сказати, що в цьому трагічному передбаченні було вирішальним: глибокий аналіз історичного шляху росії, талант вченої та дослідниці, розуміння законів Всесвіту чи природне чаклунство, яке, безумовно, притаманне великій поетесі і яке не можна не помітити при читанні її поетичних творів.

Мілітарна тема є провідною у творчості Ліни Костенко, хоча традиційно об'єктом аналізу дослідників була інтимна, пейзажна, філософська, громадянська лірика. Лаконічний, багатоплановий, якоюсь мірою фрагментарний цикл «Війна малює кров'ю акварелі», надрукований видавництвом Старого Лева (Львів) та журналом «Нова Польща» (Варшава), містить одинадцять поезій. Оприлюднений на початку війни, цикл-хроніка вражає стислістю та ліричною досконалістю, що свідчить про талант поетеси та вміння виокремити актуальні та болючі проблеми сьогодення, які виникли в суспільстві через розв'язану росією братовбивчу війну з Україною. Архітектоніка циклу чітко відповідає задуму поетеси висвітлити основні злочинні проблеми, які постали внаслідок ворожої агресії перед суспільством.

У статті не тільки аналізуються воєнні вірші Ліни Костенко, а й виокремлено основні теми і проблеми, які набули актуального звучання та привертають увагу: війна показала справжнє обличчя кожної людини («І знову буде видно, ху із ху» [8, с. 307]); ініціатором та натхненником цієї трагедії став «маленький сірий чоловічок» [8, с. 307]; тільки

«хворе» суспільство може розпочати війну з братнім народом («Зміряйте Росії температуру – у неї біла гарячка. / Поставте діагноз – у неї параноя» [8, с. 309]); цинізм та лицемірство російської влади та церкви («Вона (росія – Т.Ф., І.К.) хреститься на ікони, а бомбить церкви й кладовища. / Її священники благословляють убивць» [8, с. 309]); багатостраждальність українського народу, який залишився без домівок («Вернулись люди – а немає стін. / Пройшла орда, жорстока і запекла» [8, с. 311]), невмирущий оптимізм українського народу, який вірить у Перемогу та своє щасливе майбутнє («зацвітуть морелі, / і облетять, як сон кореневищ», «якийсь тюльпанчик раптом проросте» [8, с. 309], «І встає з руїн / Сивий Янгол українського пекла» [8, с. 311]).

Воєнний цикл «Війна малює кров'ю акварелі» внутрішньо систематизований та пронизаний патріотичною ідеєю незламності українського народу, якому «Господь... сил подвоїв і потроїв», який «здолав усе, подужав заброд» і став «нацією героїв» [8, с. 311].

Ключові слова: цикл-хроніка, архітектоніка циклу, концепція всесвітнього зла, вірш-передбачення, алюзія, узагальнений образ, темпоральне обрамлення, ремінісценція, метафоричне осмислення.

Problem statement. The work of the “deeply modern, deeply Ukrainian poetess” (Ye. Hutsalo) [cited by: 1, p. 1] “as one of the brightest phenomena of the era and Ukrainian culture of the 20th century and the beginning of the 21st” [1, p. 33] has long been the object of literary studies. Scholars are trying to analyze and study the genre system of the artist, her artistic originality, traditions and innovation, the role of mythology, archetypes, folk poetic reminiscences, intertextuality in Lina Kostenko’s poetic heritage. Even children’s lyrics is systematically studied and interpreted as an integral part of the poetess’s artistic world. The war theme in the poetess’s work has not yet become the object of close attention of researchers, the subject of monographs and large manuscripts, although some authors consider and interpret it as a component of the poetic heritage of a brilliant poetess, a true patriot, “an artist-culturologist, a profound connoisseur and propagandist of culture, a poet-scientist, or rather, an academician...” [1, p. 17]. We believe that the need has already arisen to analyze Lina Kostenko’s war lyrics in all its aspects and dimensions, to show how a “war” childhood influenced the formation of a worldview and a position of rejection and condemnation of war, how deep pain for Ukraine and Ukrainians made her hate those who destroy and humiliate the Fatherland, bomb cities and villages. “The impact of this war will be very strong. Many generations of people have lost their homes and are psychologically traumatized. These are wounds that will take many decades to heal. These are such difficult topics that a new Ukrainian literature will be born, perhaps as strong as the literature of the very strong post-war group of “47” German-speaking writers at one time,” says Anatoliy Dnistrovyy. https://bukvoid.com.ua/events/culture/2022/09/17/220300.html?utm_source=ukrnet_news Yuliya Valova. About the war in Ukraine in the words of writers who became fighters on the front 17.09.2022.

The analysis of recent research and publications.

Lina Kostenko’s war lyrics is not often studied in modern literary studies. However, scientific

works devoted to this issue have begun to appear. V. Bryukhovetsky rightly noted that “for Lina Kostenko’s inner world, it is not for nothing that the events of the war years weigh so much. This is the fate of an entire generation, the poetic discoveries of which began in the trenches, not yet healed by time. In the often painful lines, a huge charge of optimism, optimism of calloused strength is laid” [2, p. 124]. Ivan Dzyuba in his book “There are poets for the ages” (2011) quotes Lina Kostenko’s apt statement: “Every war is terrible. It is blind, deaf, and everyone in it is a victim today or tomorrow” [3, p. 122]. This judgment, which was formed in childhood, over the years only deepened, transformed into new ugly manifestations and forms, overgrown with the pain of losses and destruction that war brings, and with an unshakable conviction that the terrible years of war should not be repeated. V. Bazylevsky saw in Yevhen Malanyuk’s assessment of Lina Kostenko “born by the war” “higher sacred meaning” [Quote from: 1, p. 15] And this is quite right. The theme of war is comprehended, worked out, transformed in the poet’s work throughout her life. Halyna Bilyk in the article “The Theme of War in the Work of Lina Kostenko” argues that in “Lina Kostenko’s poetic cosmos, the image of war – in all its semantic aspects – is one of the most reprehensible, unnatural and inhuman. The artist bestows the eagle of holiness only on the war of liberation – based on the martyred self-sacrifice of a generation in the name of the future of the land, its children and grandchildren...” [4, p. 141].

In his textbook-anthology Hryhori Klochek states that Lina Kostenko “was 11 years old when the war began. During the four war years, I had to go through a lot – staying in the trenches, where I hid from artillery bombardments, and walking through a minefield, when my mother walked in front, ordering my daughter to follow her step by step, and the terrible death of familiar shepherds who were blown up while disassembling an artillery shell (this fact is described in «Пасторалі XX сторіччя»), and the bitter fate of refugees, when they had to wander with

their simple treasure along heavy roads, get wet in the autumn rain, and ask strangers to spend the night” [5, p. 18]. The literary critic outlined a wide range of issues and problems covered by Lina Kostenko’s war lyrics. And although we are talking about poetry dedicated to World War II, in the artist’s modern war lyrics, only the aggressor – Russia – has changed, and the scale of destruction, bombing, and human grief have remained just as tragic.

Aim of this article: to research and analyze the war cycle of poems by Lina Kostenko “War Paints Watercolors with Blood” as a holistic systemic formation. To prove that the proposed poems are united by a common theme, internally organized and systematized according to the principle of thematic, ideological-artistic, and conceptual unity; to identify the peculiarities of the interpretation of the war theme in the creative heritage of Lina Kostenko.

Main part of the article. The war cycle of poems “War Paints Watercolors with Blood” consists of eleven poems. They do not have traditional titles, their function is performed by the first line. But each poem is clearly dated, which is not at all typical for the poetess’s collections. Nine out of the eleven poems were written in 2022. This cycle can be conditionally called a chronicle cycle, a “history” of the beginning of the war and its continuation for three months. The end date of the cycle is 05/30/2022 (the poem («Всі маски вже впали»). The cycle begins with the poem «Останній ґрунт. Останній раунд» (2010). The compositional place of this poetry, written four years before the start of the war and twelve years before its full-scale renewal, becomes clear only after reading the entire cycle. This is a poem-prediction of the future war, about which the poetess constantly warned [6; 7]. The arrival of Dracula, the Dragon, the Three-Headed Serpent will take place after the “game” of “modern and underground”. He will bring misfortune, death, and disorder: «Кісток насипле цілий терикон. / Всіх матюкне. На всі моцарства цикне» [8, p. 307]. And this tragedy will change society and worldview, open our eyes to real and imaginary values, to the inner nature of man and his purpose: «І знов крутнеться флюгер на даху. / І знову буде видно, ху із ху» [8, p. 307].

In the poems «І жах, і кров, і смерть, і відчай...» (2015), Lina Kostenko expressed her attitude towards Russia’s aggression against Ukraine. According to the poet, all the evil in the world is personified in the image of «маленького сірого чоловічка» [8, p. 307]. On the one hand, he looks worthless and pitiful (not even a man – a little man), on the other hand, he is a symbol of «чорної біди» [8, p. 307]. The poetess creates a nameless, non-individualized lyrical subject

with the help of negative epithets: little, gray, «чорний» («накоїв чорної біди»), «хижий» (очолює «клекіт хижої орди»), «огидний». And although «сірий чоловічок» is easily recognizable, the author deliberately does not identify him, identifying him with “horror”, with blood, with death, «клєкотом хижої орди» [8, p. 307], «звіром огидної породи» [8, p. 307], a terrible Loch Ness monster. The Loch Ness animal is associated with the “disgusting” beast of the cold Neva. This combination represents the concept of universal evil and treachery, which have no nationality, citizenship or individual features. Lina Kostenko creates a reminiscent generalized image. Moreover, the allusions used (Loch Ness, «чорна біда», «сірий чоловічок» are reinterpreted and gradually accumulate negative characteristics to create a typified image of the universal evil of all humanity in order to call on peoples to unite in a noble struggle against a common enemy, which is expressed in a rhetorical question-warning:

Куди ж ви дивитесь, народи?!

Сьогодні ми, а завтра – ви [9, p. 308].

The emotional prediction of the brilliant poetess resonates with the public statements of modern politicians. But in 2015 it was not perceived so sharply and inevitably, because it was believed that the «хижа орда» and the anger of the «маленького сірого чоловічка» were directed only at one state and one people. The poet’s rhetorical question contains a hidden call to all peoples to unite against the cruel aggression of the enemy-«звір», the Loch Ness monster.

In the poem «Підкрадається лихо нечутними кроками» (27.02.2022), a picture of tragic reality is created using a metaphorical understanding of the present. And this stringing of metaphors («підкрадається лихо», «зупиниться мить», «почорніє село», «війна загримить», «захлинуються кров’ю і димом світанки», «вигинає імперія хижий хребет», «повзуть... танки», «очі святої Софії / спопеляють навіки новітню орду» [8 p. 308]) increases the tension and creates a closed space that carries not only a descriptive load and information about the place of action, but also has a special meaningful activity. The toponyms «почорніле село», «білий світ», «розчепірені танки» «по дорогах», «хатки в зимовій завії», Київ, «очі святої Софії» recreate the image of «білого світу» disfigured by the war. But the tragedy of the present and the uncertainty of the future at the end of the poem are replaced by confidence in Victory: «Лиш над Києвом очі святої Софії / спопеляють навіки новітню орду» [8, p. 308]. The Cathedral of St. Sophia, which has always been a symbol of Ukraine, its unbreakable

fortress, is endowed by the poetess with a new function: a guardian and avenger («очі святої Софії / спопеляють навіки новітню орду» [8, p. 308]).

In the following poem «Ця ніч була загрозлива і темна» (Ніч, 17.03.2022) the year, month, day of writing, and time of day are indicated: «ніч». This specification not only exacerbates the general atmosphere of wartime, but also characterizes the enemy's actions as inhuman, insidious, and shameful. It is significant that the enemy begins shelling at night, «в час диявола», [8, p. 308]. when the civilian population is sleeping. Compared to the poem «Мій перший вірш написаний в окопі», where the realities of war are given in horrific detail («Лилась пожежі вулканічна лава / Горіла хата. Ніч здавалась днем. / І захлинулась наша переправа – / через Дніпро – водою і вогнем» [9, p. 31]), in the poem «Ця ніч була загрозлива і темна» the author focuses on the psychological state of the lyrical hero: «Ця ніч була загрозлива і темна. / І так хотілось тиші і тепла» [8, p. 308]; «То що – тікати? Бігти в бомбосховище? / А не діждав би фюрер у кремлі!» [8, p. 308], «Хай сам боїться – він уже вчорашній. / Посіють бомби – ненависть пожнуть» [8, p. 308]; «Сирени виють. А мені не страшно / Хто не тікав, того не доженуть» [8, p. 308]. The realities of war are recreated in the metaphorical image of a yellow chrysanthemum: «А вибух був – як жовта хризантема, / що на пів неба раптом розцвіла» [8, p. 308]. The metaphorical and allegorical nature of the comparison («А вибух був – як жовта хризантема...») reinforces the theme of the unnaturalness of the war that Russia launched against Ukraine, its destructive nature: «Струснуло стіни і двигтіло довго ще. / Сирени вили, блискало на склі» [8, p. 308]. The system of rhetorical questions («То що – тікати? Бігти в бомбосховище?») is intended to strengthen the opposition of Ukrainians to Russian aggression and “to the fuhrer”. The author seems to create a tragic dilemma, outlining two mutually exclusive possible paths: the path of freedom and the path of fear. This philosophical dilemma is expressed by the pathos of a sharply formulated rhetorical question, which reveals the poetess's patriotism.

The eighth poem «Ще трохи, трохи – й зацвітуть морелі...» (15.04.2022) also has a clear dating. The temporal framing of the poetry represents frozen time and destroyed space, a conditional future tense («зацвітуть морелі, / і облетять, як сон кореневищ», «якийсь тюльпанчик раптом проросте» [8, p. 309]). We have already written that “an important feature of Lina Kostenko's poetic cycles is the combination of, in essence, the epic scale of events with a unique lyrical reproduction,

comprehension and experience of them [10, p. 185]. In the cycle “War paints watercolors with blood”, in particular in the poem «Ще трохи, трохи – й зацвітуть морелі...», this amazing quality of the poetess's creative laboratory was fully revealed.

In the poem «У нас вже підриваються на мінах» (15.05.2022), the long-suffering theme takes on a new tragic sound. The realities of today are written «стримано і лаконічно» [3, p. 124]: «У нас вже підриваються на мінах. / В полях по обрії брукхту і броні. / У нас стрічають люди на колінах / своїх убитих хлопців на війні» [8, p. 310]. The theme of «підривання на мінах» has already been voiced by the poetess in lyrics dedicated to the World War II («Смертельний падеграс», «Пастораль XX сторіччя»). To Ivan Dzyuba's question «Can you overcome these nightmares – the nightmare of war, the nightmare of repression?» Lina Kostenko answered: “No. It doesn't mean that you are afraid of them, it doesn't mean that you carry them with you. I wrote about that:

Хто йшов по полю мінному хоч раз,

той мимохить і на паркетних глянцях

пригадує смертельний падеграс [9, p. 123].

The poetess recalled: «Всі ми про щось мріяли у дитинстві. / Хто про іграшку, хто про казкові пригоди. / А я – щоб мати до ранку не збожеволіла» [9, p. 123]. That is, «обережні па» «на міннім полі» and the child's dreams so that her mother wouldn't go crazy are links in one chain.

The author emphasizes the universal injustice of the early death of «чиїхось коханих і чиїхось синів» [8, p. 310]. But at the same time, it emphasizes the high nobility of their mission: «Щоб Україна не була розп'ята, / пішли боротись» [8, p. 310], – conditioning the righteousness of the cause with the pathos of the exciting question: «хто ж, як не вони?!» [8, p. 310]. This rhetorical and at the same time exclamatory sentence should enhance the emotional tension of the poem and make an aphoristic conclusion, full of pride for Ukraine and Ukrainians: «Так виникає нація героїв. / Так постає з населення народ» [8, p. 311]. Hryhoriy Klochek was right when he emphasized that “a brilliant poet teaches us to be a nation of victors” [5, p. 578]. The chronicle of war events is intertwined with poems in which the artist comprehends the scale of the war tragedy and tries to get to the bottom of its causes. In the verse libre «Зміряйте Росії температуру...» the author not only makes a «діагноз» of Russia («Зміряйте Росії температуру – / у неї біла гарячка»), but also exposes the cynicism and cruelty of Russians: «Вона (russia – T.F., I.K.) хреститься на ікони,

а бомбить церкви й кладовища. / Її священники благословляють убивць» [8, р. 308]. And in the quatrain «Не дуже людям думалось про честь...» (22.05.2022), the poetess explains the tragic events in Ukraine by the idle spending of time and life by people who forgot about their official duties and honor: «Не дуже людям думалось про честь, / усі хотіли хліба і видовищ» [8, р. 308]. But, despite everything, the poet is sure that higher powers protect Ukraine and will not let it be destroyed. Madonna of the Crossroads and Madonna of the Bomb Shelters – on guard of Ukraine and its people: «Колись була Мадонна Перехресть». / Тепер у нас Мадонна Бомбосховищ» [8, р. 310].

The last two poems, «Всі маски вже впали і всі королі вже голі» (30.05.2022) and «Вернулись люди – а немає стін» (21.05.2022), at first glance, stand apart from the previous poems and do not carry a significant content load. But Valentyna Sayenko's opinion regarding Lina Kostenko's work seems correct: "Her plots always have a second, third and fourth (mystical) dimension... this explains the relevance of her work, which has a universal character" [1, p. 25]. The last two poems have a fateful meaning, carry a philosophical generalization, demonstrate a spiritual insight («Всі маски вже впали і всі королі уже голі. / І всі Златоусти усе вже сказали торік») [8, р. 311], inspire confidence in overcoming all the hardships and vices that prevent Ukraine and Ukrainians from living in peace and harmony («Виходимо з моря своєї гірської недолі. / Заходимо в повінь усіх Вавилонських рік») [8, р. 311]. (05/21/2022), In the last poem «Вернулись люди – а немає стін» (21.05.2022) the poetess raises the problem of homeless people in Ukraine, that is, people from whom the war has taken away their homes: «Вернулись люди – а немає стін. / Пройшла орда, жорстока і запекла» [8, р. 311]. This topic is not new to the poetess since the World War II. Here it unfolds against the backdrop of the "laughter" of the devil («регоче диявол»), but for the first time in the artist's work, the emerging

protest and opposition to the «темним силам» of evil and destruction («І встає з руїн / Сивий Янгол українського пекла») [8, р. 311]. The poetess creates a kind of vertical: the "laughing devil", who is about to be swallowed by hell, and the angel, who is reborn after the actions of the «жорсткої і запеклої орди», «встає з руїн». He has turned gray because he has gone through all the circles of hell, witnessed deaths and destruction. But he is reborn to take revenge, protect, become a guardian.

Conclusions and perspectives. Lina Kostenko, continuing the best achievements of world and domestic literature and culture in her work, was able not only to intellectually and philosophically comprehend the most important socio-historical events, phenomena of the era, but also to give them an author's interpretation and assessment. For the poetess "was born by the war", the war became not only "the temporal sign" of childhood, but also a Rubicon that did not allow her to come to terms with plain rude, betrayal, negligent attitude to her duties, "disliking" for the Motherland, people, traditions. The war started by Russia against Ukraine, despite the fact that the poetess knew about its inevitability, outraged the artist and made her loudly «кричати» and beg to stop the destruction of Ukraine and the world («Куди ж ви дивитесь, народи?! / Сьогодні ми, а завтра – ви» [8, р. 308]). The war cycle "War Paints Watercolors with Blood" is internally and systemically united by a common idea of patriotism, deep sorrow for the innocently lost lives of Ukrainians, the destroyed territories, «хлопцями», whom «стрічають люди» «на колінах», hatred for the «імперії», which «вигинає... хижий хребет» [8, р. 308], «до фюпера у кремлі». At the same time, the poetess is proud of Ukraine and Ukrainians, warriors to whom «Господь... сил подвоїв і потроїв», which «здолали все, подужали заброд». And she expresses her faith in Victory metaphorically, but well-foundedly and confidently: «Так виникає нація героїв. / Так постає з населення народ» [8, р. 311].

REFERENCES:

1. Саєнко В. П. Поезія Ліни Костенко: традиція, контекст, художня своєрідність: монографія. Київ: Смолоскип, 2020. 640 с.
2. Брюховецький В. С. Ліна Костенко: нарис творчості. Київ: Либідь, 1990. 208 с.
3. Дзюба І. Є поети для епох. Київ: Либідь, 2011. 208 с.
4. Білик Г. Тема війни у творчості Ліни Костенко. *Рідний край (літературно-художній альманах)*. 2010. № 1. С. 129–141. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Almpolt2010127> (дата звернення 24.03.2025).
5. Ліна Костенко: тексти та їх інтерпретація. Навчальний посібник-хрестоматія / Ідея, впорядкування та інтерпретація творів Григорія Клочека. Київ: Видавництво «Український пріоритет», 2019. 640 с.
6. «Бомби о четвертій ранку – мені вони звичні з дитинства». 93 роки Ліни Костенко. URL: <https://suspiilne.media/406524-bombi-o-cetvertij-ranku-meni-voni-zvichni-z-ditinstva-93-roki-lini-kostenko/> (дата звернення 24.03.2025).

7. Філат Т. В. Своєрідність трактування антивоєнної теми в ліриці Ліни Костенко. «Я должен вспомнить – это было...»: к 70-летию Великой победы: монография / отв. ред. А. А. Степанова. Днепропетровск, 2015. С. 374–382.

8. Війна 2022: щоденники, есеї, поезія [Текст]: антологія. Львів: Видавництво Старого Лева; Варшава: «Нова Польща». 2023. 440 с.

9. Костенко Л. Вибране. Київ, 1989. 559 с.

10. Філат Т. В. Особливості художнього трактування трагедії Чорнобиля в ліриці Ліни Костенко (стаття перша). Проблеми сучасного літературознавства: Збірник наукових праць. Випуск 26. – Одеса : Астропринт, 2018. С. 183–193.

Дата першого надходження рукопису до видання: 07.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 12.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025